

RANK JOSEF

1848 - 1912

Inventář

**(NAD č.: 1237)
(Č. pomůcky: 526)**

I. Vývoj původce fondu

Josef Rank se narodil 22. října 1833 v Hubertově na Podbořansku. Jeho dětství i vzdělání podstatným způsobem ovlivnil strýc Josef Franta Šumavský (1796–1857), v jehož pražské domácnosti od sedmi let vyrůstal. Na přání strýce, mj. známého pedagoga a lexikografa, nenavštěvoval německé školy, ale absolvoval domácí výuku v českém jazyce. V roce 1843 krátce docházel do Amerlingovy vzorové školy Budeč na Novém Městě pražském, v letech 1852–1853 vychodil Pražskou varhanickou školu a na přelomu 50. a 60. let poslouchal přednášky z historie Václava Vladivoje Tomka na pražské filozofické fakultě. Od dětství se se zájmem věnoval studiu jazyků, zejména polštině a ruštině, ale ovládal i bulharštinu, srbochorvatštinu, latinu, němčinu a částečně také francouzštinu a italštinu.

Prostřednictvím J. Franty Šumavského se Rank seznámil s celou řadou vlastenecky smýšlejících osobností z oblasti kultury i vědy a po celý svůj život s nimi udržoval čilé kontakty. Velké sympatie vzbudil v Karlu Jaromíru Erbenovi, jehož zásluhou získal v roce 1857 místo písaře v pražském městském archivu. Zde v následujících letech pracoval spolu s Erbenem na třídění a skartování staré magistrátní registratury, v té době uložené ve staroměstském kostele sv. Mikuláše. V roce 1861 byl jmenován adjunktem archivu a po reorganizaci pomocných kancelářských úřadů pražského magistrátu (1864) stanul od ledna 1865 v čele magistrátní spisovny jako adjunkt pomocných kancelářských úřadů. Na postu šéfa spisovny setrval až do konce dubna 1902 (od roku 1871 s titulem registrátor, který byl v roce 1896 nahrazen titulem ředitel městské spisovny), kdy na základě vlastní žádosti odešel do výslužby.

Při práci ve spisovně Rank zúročil jak svou systematičnost, tak svoje rozsáhlé znalosti struktury a fungování pražského magistrátu, které nabyl během let spolupráce s K. J. Erbenem. Z jeho podnětu byla od 70. let 19. století zpracovávána ke spisům uloženým v registratuře řada pomůcek (všeobecné ukazatele, indexy domů, indexy ulic), jež pracovníci Archivu hl. m. Prahy i badatelé využívají dodnes. Magistrát ale těžil i z Rankových jazykových znalostí a pověřoval ho překlady veškeré úřední korespondence i úředních dokumentů ve slovanských jazycích. Po zrovnoprávnění češtiny a němčiny v úřední praxi (1861) se J. Rank věnoval také výuce češtiny magistrátních úředníků a podílel se na vytváření českého úředního názvosloví.

Vedle práce pro pražskou obec je nepřehlédnutelná také Rankova činnost v oblasti lexikografie. První kontakt s tímto oborem mu zprostředkoval opět strýc J. Franta Šumavský, se kterým v letech 1844–1851 pracoval na přípravě a sestavení česko-německého a německo-českého slovníku. Spolu se strýcem shromažďoval materiál i pro všeslovanský slovník, nečekaná smrt Šumavského však práci přerušila a Rank se k tomuto lexikonu už nikdy nevrátil. Již samostatně sestavil *Kapesní slovník novinářský* (1862), *Nový slovník kapesní jazyka českého a německého* (1863–1864), *Rusko-český slovník* (1874), *Česko-ruský slovník* (1902), *Malý slovník kapesní jazyka českého a německého* (1897–1898), *Příruční slovník všeobecných vědomostí* (1882–1887) a *Kapesní slovník světový* (1890). Patřil rovněž k hlavním spolupracovníkům Riegrova *Slovníku naučného* a *Ottova slovníku naučného* a je také autorem rejstříku ke třetímu dílu Palackého *Dějin národa českého v Čechách a v Moravě*.

Jako znalec a aktivní uživatel slovanských jazyků udržoval Rank od konce 60. let čilé kontakty s ruskými slavisty a slavistika byla do značné míry spjata i s jeho dalšími zájmy a aktivitami. Např. pro potřeby zájemců o ruštinu vydal v letech 1867–1868 dvousvazkovou *Rukověť ku poznání ruského jazyka*, v roce 1863 publikoval pod názvem *Poláci a Rusové* úvahu o polském povstání. Z polštiny přeložil frašku *Sedláci páni* a dramatický obraz *Horale Karpatští* (divadelní hry však překládal i z němčiny). Sestavil také *Katalog knih slovanských vydaných v Rakousku* (1861). V roce 1889 mu car Alexandr III. daroval brilantový prsten, čímž oficiálně ocenil jeho zásluhy o česko-ruské vztahy.

Neméně významnou kapitolu tvořila mezi Rankovými zájmy česká literatura a lidová slovesnost. S K. J. Erbenem spolupracoval na druhém vydání jeho *Národních písní* a podílel se i na přípravě Erbenových edic historických textů, mj. spisů Tomáše Štítného nebo Bartošovy kroniky. Mimo to přispíval např. do *Večerního listu*, *Školy*, *Pražských novin*, *Lumíra* či *Národních listů*, do *Národního kalendáře* psal politické přehledy.

Josef Rank byl ženatý. Se svou ženou Marií, roz. Klatovskou (1849–1900), měl čtyři dcery: Marii (*1875), provdanou v roce 1903 za magistrátního radu JUDr. Čeňka Jirgla, Markétu (* 1877), Olgu (* 1879), provdanou v roce 1896 za finančního radu Jana Babičku, a Alexandru (* 1889). Většinu svého života bydlel v Praze či jejím nejbližším okolí a vystřídal zde řadu adres: v letech 1859–1875 na Novém Městě pražském,

následně v Bubnech a od roku 1886 v Holešovicích. V dubnu 1908 byl postižen ochrnutím střední části těla. Zemřel v Praze (čp. 573/VII) 12. ledna 1912.

II. Vývoj a dějiny fondu

O původu a počátečních osudech osobního fondu Josefa Ranka nemáme žádné informace. Archiv hl. m. Prahy převzal pozůstalost někdejšího magistrátního registrátora ve dvou etapách v roce 1971 v rámci delimitace řady drobných pozůstalostí a spolkových písemností z Muzea hl. m. Prahy. Do Knihy přírůstků AMP byla zapsána pod přírůstkovým číslem 3/1971 (15. 1. 1971 a 28. 5. 1971) a 9/1972 (22. 10. 1971); písemnosti se nacházely ve třech fasciklech. V evidenci NAD je osobní fond Rank Josef registrován pod číslem 1237.

III. Archivní charakteristika fondu

Fond představuje pouze torzo písemností vztahujících se k životu a činnosti Josefa Ranka. Je tvořen v podstatě jednotlivinami uloženými ve 2 kartonech a 1 deskách. Časový rozsah písemností je vymezen lety 1848–1912. Celkový rozsah archivního fondu je 0,225 bm.

Písemnosti převzaté z Muzea hl. m. Prahy byly pouze hrubě a ne vždy důsledně roztříděny na korespondenci, dokumentaci Kroužku přátel ruského jazyka a materiály vztahující se k Rankově lexikografické činnosti. Definitivní uspořádání fondu vychází ze schématu uváděného Radkou Edererovou a Václavem Podaným v článku *K problematice osobních archivních fondů* (SAP 34, 1984, s. 322–323), jež dále odkazuje na interní směrnici ÚA ČSAV pro zpracování jednotlivých tipů písemností z 26. 2. 1980. Korespondence byla rozdělena na osobní a úřední (rodinná korespondence není ve fondu obsažena) a uvnitř každé skupiny seřazena abecedně dle příjmení odesilatele či příjemce, případně dle názvu instituce. Abecedně byly uspořádány také odborné práce původce fondu včetně přípravného materiálu, a to dle oficiálních názvů prací.

Schéma archivního fondu Rank Josef:

Životopisný materiál

biografické dokumenty

hospodářské a majetkové záležitosti

Korespondence

osobní – přijatá

jednotlivci

dopisy neurčené

úřady, instituce, korporace

blahopřání

osobní – odeslaná

jednotlivci

úřady, instituce, korporace

úřední – přijatá

jednotlivci

úřady, instituce, korporace

Vědecká, odborná a literární činnost původce fondu

vědecké práce

slovníky

mluvnice

pomocný a přípravný materiál

slovníky

mluvnice

Písemnosti z veřejné činnosti původce fondu

Ilustrační materiál o původci fondu

Písemnosti týkající se rodinných příslušníků původce fondu

korespondence

hospodářské a majetkové záležitosti

Písemnosti cizích osob

korespondence

varia

Během pořádání bylo z fondu vytříděno a následně vyskartováno 5 prázdných obálek s adresou Josef Rank, Staroměstská radnice a 6 kusů cyklostylovaných kopií dokumentů z roku 1889, u nichž neexistovala přímá vazba ani na osobu Josefa Ranka, ani na Rankovu úřední činnost. Konkrétně se jedná o pozvánky na zasedání sboru obecních starších (3 kusy), oznámení o úmrtí obecního zastupitele Jana Schwarze (1 kus) a výtahy ze zprávy o financování městských škol (2 kusy). Ve fondu nebyl nalezen opis vlastního životopisu původce fondu, který je uváděn mezi dokumenty převzatými z Muzea hl. m. Prahy (viz přírůstek č. 9/1972 Knihy přírůstků AMP). O případné skartaci pozůstalosti Josefa Ranka před jejím předáním do Archivu hl. m. Prahy nemáme žádné informace.

Druhá, rozsáhlejší část osobní pozůstalosti Josefa Ranka, jež zahrnuje léta 1846–1909[1933], je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze (NAD č. 1399).

IV. Obsah fondu

Nejdůležitější a badatelsky jistě nejzajímavější část fondu tvoří rukopisy (z části úplné, z části zlomky) několika Rankových lexikografických prací včetně přípravného materiálu. Korespondence uložená ve fondu má z hlediska Rankova osobního i profesního života spíše ilustrativní charakter – ve většině případů se jedná o poděkování za prokázanou službu, žádost o laskavost či osobní pozdravy a pozvání. Pouze v nemnoha případech obsahuje korespondence také stručná data pro slovníková hesla. Torzovitý a opět pouze ilustrativní charakter mají i dokumenty týkající se Kroužku přátel ruského jazyka, v jehož čele J. Rank po několik let stál.

Seznam použitých pramenů a literatury:

a) prameny:

Archiv hl. m. Prahy, *Magistrát hl. m. Prahy I*, Prezidium rady a magistrátu, oddělení osobní, sign. VIII/241.

Archiv hl. m. Prahy, *Magistrát hl. m. Prahy I*, Referát IV – popisní, evidence pražských příslušníků 1830–1910, karta Rank Josef (* 1833), kart. 238.

Národní archiv v Praze, *Policejní ředitelství I*, konskripce, karton 498, obraz y 909, 910, 912.

b) literatura:

Edererová, Radka – Podaný, Václav, *K problematice osobních archivních fondů*, Sborník archivních prací 34, 1984, s. 310–350.

Holec, František, *Archiv hlavního města Prahy. Kapitoly z dějin 1851–2001*, Praha 2006, s. 38–39.

Ottův slovník naučný, sv. 21, R (Ř) – Rozkoš, Praha 2000 (reprint), s. 290–291.

Slovník naučný, sv. 7, R – Ržew, red. František Ladislav Rieger, Praha 1868, s. 144.

V. Protokolární záznam o zpracování fondu

Archivní fond Rank Josef v roce 2011 uspořádala a inventář sestavila Mgr. Jana Konvičná. Fond obsahuje 44 inventárních jednotek, 3 evidenční jednotky (2 kartony, 1 desky) a 44 databázových položek. Je uložen v depozitáři Archivu hl. m. Prahy, Archivní 6, Praha 4.

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
Životopisný materiál				
Biografické dokumenty				
1		Žádost Josefa Ranka o povolení ke zřízení soukromé školy s ruským vyučovacím jazykem	1874	1
2		Úmrtní oznámení Josefa Ranka	1912	1
Hospodářské a majetkové záležitosti				
3		Účty za knihy (3 kusy)	1864, 1871	1
Korespondence				
Osobní - přijatá				
<u>Jednotlivci</u>				
4		Čaisl, Fr., učitel (1 kus)	1858	1
5		Djakova, Anna (1 kus)	1884	1
6		Donovský, V. Z. (1 kus)	s. d.	1
7		Grégr, Julius (1 kus)	1879	1
8		[Hezak], J. (1 kus)	1873	1
9		Kaloun, J. (1 kus)	1868	1
10		Kober, I. L. (1 kus)	1867	1
11		Kytka, F., knihkupec (1 kus + obálka)	1880	1
12		Pražák (1 kus)	1889	1
13		Sládek, František	1869	1

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
		(1 kus)		
14		Tylš, Emanuel (2 kusy)	1874, 1880	1
15		Urbánek, František Augustin (2 kusy)	1867, s. d.	1
16		Vysoký, Arnošt (1 kus)	1869	1
17		Zelenka, Josef, MUDr. (1 kus)	1887	1
		<u>Dopisy neurčené</u>		
18		Dopisy neurčených odesílatelů (7 kusů)	1853–1878	1
		<u>Úřady, instituce, korporace</u>		
19		Měšťanská beseda v Praze (1 kus)	s. d.	1
20		Ottův slovník naučný, redakce (2 kusy + 1 obálka)	1892, 1896	1
21		Sbor pro vystavěmí Hankova divadla ve Dvoře Králové (2 kusy)	1866–1867	1
22		Ústřední Matice školská v Praze (1 kus)	1888	1
		<u>Blahopřání</u>		
23		Blahopřání k jmeninám (6 kusů)	1859–1894	1
		Osobní - odeslaná		
		<u>Jednotlivci</u>		
24		[Nil] Alexandrovič (1 kus)	1877	1

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
		<u>Úřady, instituce, korporace</u>		
25		Ottův slovník naučný, redakce (1 kus)	1892	1
		Úřední - přijatá		
		<u>Jednotlivci</u>		
26		Navrátil, Karel, farář v Kojeticích (1 kus)	1880	1
27		Šemberová, Terezie, hospodyně (1 kus)	1875	1
		<u>Úřady, instituce, korporace</u>		
28		Pražská obecní plynárna (1 kus)	1875	1
		Vědecká, odborná a literární činnost původce fondu		
		Vědecké práce		
		<u>Slovníky</u>		
29		Česko-německý slovník, A - G (rukopis)	1854	1
30		Pokus Slovníka slovanskoněmeckého (rukopis, neúplné); ukázka Slovníku slovanskoněmeckého písmem staroslovanským (rukopis, 2 kusy)	1848, 1855	1
31		Zeměpisný slovník [česko-ruský] / Geografičeskij slovar [češsko-ruskij] (rukopis)	s. d.	1
		<u>Mluvnice</u>		
32		Přehled české mluvnice / Sokrašenie češskoj gramatiky (rukopis)	s. d.	1

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
Pomocný a přípravný materiál				
<u>Slovníky</u>				
33		Česko-ruský slovník včetně přehledu ruské mluvnice	s. d.	2
34		Slovník německo-slovanský	1848–1855	2
35		Výpisky k blíže nespecifikovanému slovníku všeobecného charakteru včetně předmluvy (?) k českému "konverzačnímu slovníku"	s. d.	2
<u>Mluvnice</u>				
36		Přehled české mluvnice (v ruském jazyce)	s. d.	2
Písemnosti z veřejné činnosti původce fondu				
37		Kroužek přátel ruského jazyka (původně Ruská beseda) - protokol z ustavující schůze, stanovy, korespondence, novinové výstřižky	1877–1884	2
Ilustrační materiál o původci fondu				
38		Národopisná výstava v Moskvě (1867) - drobné příležitostní tisky, programy, pozvánky (18 kusů)	1866–1867	2
39		Drobné tisky v ruském jazyce k problematice Slovanů, křesťanství, literatury; kalendáře (14 kusů)	1862–1895	2

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
Písemnosti týkající se rodinných příslušníků původce fondu				
Korespondence				
40		Ranková, M[arkéta], nezjištěné adresátce (1 kus)	s. d.	2
Hospodářské a majetkové záležitosti				
41		Účty za knihy pro Josefa Frantu Šumavského (2 kusy)	1851–1852	2
Písemnosti cizích osob				
Korespondence				
42		Borges, Dr., magistrátnímu radovi Vran[n]ému [Karlovi], Dr. (1 kus)	1887	2
43		Němeček, Josef František, redakci Příručního slovníku všeobecných vědomostí (1 kus)	s. d.	2
Varia				
44		Novinový výstřížek se zprávou o úmrtí Michajla Nikolajeviče hraběte Muravěva	1900	2

Název archivu: 321100010 - Archiv hlavního města Prahy

Název fondu: Rank Josef

Časový rozsah: 1848–1912

Značka fondu: RANK

Počet evidenčních jednotek: 3

Počet inventárních jednotek: 44

Rozsah v bm: 0,225

Stav ke dni: 30. 6. 2011

Fond uspořádal: Mgr. Jana Konvičná

Inventář sestavil: Mgr. Jana Konvičná

Počet stran: VI + 5

Počet exemplářů: 11

Inventář schválil: doc. PhDr. Václav Ledvinka, CSc.